

Förundersökning vid

Karby

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 220,
Karby 3:2, Össeby-Garn socken och
Vallentuna kommun, Uppland.

Kjell Andersson
Rapport 2003:38

Förundersökning vid

Karby

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 220,
Karby 3:2, Össeby-Garn socken och
Vallentuna kommun, Uppland.

Kjell Andersson
Rapport 2003:38

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
Produktion av planer: Göran Werthwein
Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
Stockholm 2003

Innehåll

Sammanfattning	6
Bakgrund	7
Kulturmiljö	8
Syfte och metod	8
Resultat	9
Arkiv och kartor	10
Administrativa uppgifter	10

Bilagor

Bilaga 1. Situationsplan med schakt och anläggningar markerade, skala 1:1000	11
Bilaga 2. Schaktbeskrivningar	12

Figurförteckning

Figur 1. Blå kartan med fornlämningens läge markerad	6
Figur 2. Ekonomiska kartan med fornlämningen markerad	7

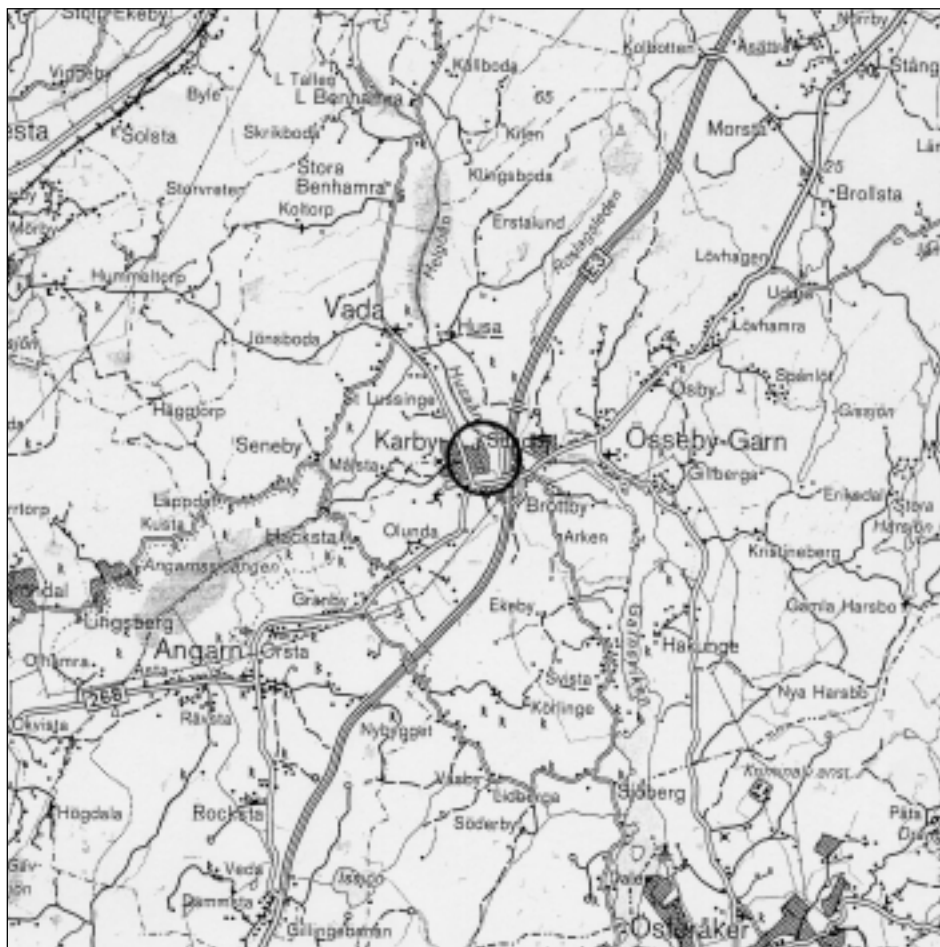

Fig 1. Förundersökningsområdet markerat på Blå kartan, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Länsmuseet har på uppdrag av Byggmästaren U J Johansson AB utfört en förundersökning av fornlämning RAÄ 220 i Össeby-Garns socken, Uppland, inför planerna på att uppföra nya bostadshus i anslutning till fornlämningen. Fornlämningen utgörs enligt fornminnesregistret av en gravhög, ca 13 meter i diameter och 1 meter hög. Syftet med förundersökningen var att klargöra om ytterligare gravar eller rester efter gravar fanns i anslutning till högen. Förundersökningen utfördes den 12-13 juni 2003.

Vid förundersökningen grävdes sökschakt i gammal åkermark väster och söder om och i direkt anslutning till gravhögen. Inga rester efter eventuella bortodlade gravar eller andra lämningar utöver ett täckdike kunde beläggas vid schaktningen. Några gravlika formationer norr om högen provgrävdes också för hand. En av lämningarna visade sig utgöras av en gravhög, medan övriga lämningar bestod av naturbildningar. Den tidigare oregistrerade högen, som är belägen i en skogsdunge och ca 15 meter nordväst om RAÄ 220, är ca 6 meter i diameter och 0,5 meter hög. I skogsdungen, som är belamrat med odlingssten, kan möjligen fler gravar finnas. Ytterligare

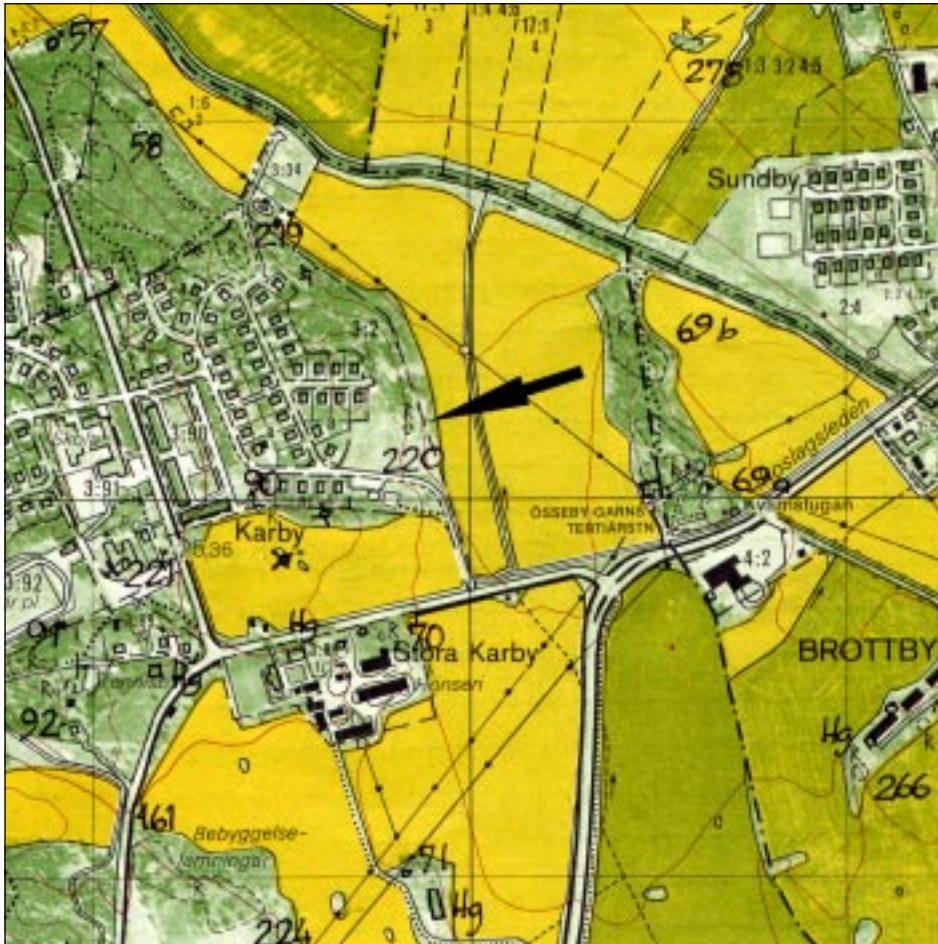

Fig 2. Förundersökningsområdet markerat på Ekonomiska kartan, skala 1:10 000.

provgrävningar inom ytan kunde dock inte genomföras på grund av den täta växtligheten och den stora mängden odlingssten.

Bakgrund

Byggmästaren U J Johansson har hos Länsstyrelsen i Stockholms län ansökt om tillstånd att få undersöka och ta bort rubricerad fornlämning vilken utgörs av en större gravhög. Bakgrunden till ansökan är planerad småhusbebyggelse i anslutning till fornlämningen.

Länsstyrelsen har beslutat (dnr 431-03-21794) att en förundersökning först ska utföras för att kontrollera om högen utgör en solitär eller en rest av ett bortodlat gravfält för att därmed kunna bedöma omfattningen av den arkeologiska slutundersökningen.

Stockholms läns museum utförde förundersökningen den 12-13 juni 2003. Uppdragsgivare var Byggmästaren U J Johansson AB.

Kulturmiljö

Fornlämningen RAÄ 220 utgörs enligt fornminnesregistret av en hög, ca 12-13 meter i diameter och ca 1 meter hög. Högens yta är tuvig och gropig och belamrad med 0,5-1 meter stora odlingsstenar. I högens norra del finns en grop som är 0,5 meter djup och ca 3 meter i diameter. Högen ligger i södra kanten av en skogsdunge och på högen växer mindre träd och snår. Från högens nordöstra del sträcker sig en ca 2-3 meter bred odlingsstensträng genom dungen mot nordväst där den så småningom ansluter till och löper parallellt med äldre åkermark. Runt omkring stensträngens södra del finns rikliga mängder odlingssten.

Högen som sannolikt kan dateras till yngre järnålder (ca 500-1100 e Kr) är belägen på krönet av en delvis skogsbeklädd östsluttning, knappt 15 meter över dagens havsnivå. Högen exponeras ned mot Husaåns dalgång och mot gravfälten på Kvarnbacken (RAÄ 69a-b) på gränsen mellan Karby och Brottbj.

Redan på den äldsta kartan över Karby från 1636 (A10:91) var åkermarken väster om högen uppodlad. Skogsdungen och sluttningen som också låg inom åkergårdet är på kartan markerad som ängsmark och låg i anslutning till byns huvudsakliga ängsmark i dalgången i öster. Då häradskartan upprättades 1902 hade all ängsmark blivit uppodlad och den nuvarande skogsdungens utsträckning har tagit form som impedimentmark.

Fornlämningsskildern kring Karby domineras av lämningar från järnålder i form av gravar och gravfält och utgörs i övrigt främst av bebyggelselämningar från senare tid.

Syfte och metod

Vid studier av tidigare undersökningar av större högar i Mälardalsområdet, kombinerat med arkiv- och kartstudier har det visat sig att dessa sällan har legat isolerade, utan vanligen utgör kvarliggande anläggningar från i övrigt bortodlade gravfält (muntlig uppgift, Peter Bratt). I samband med besiktningen inför upprättande av undersökningsplanen iaktogs också ett antal gravlika lämningar i anslutning till högen.

Syftet med förundersökningen var därför främst att klargöra om ytterligare gravar eller rester efter eventuellt bortodlade gravar fanns i anslutning till högen RAÄ 220. Utifrån högens förmodade datering till yngre järnålder förelåg också möjligheten att skelettgravar utan synlig markering ovan mark skulle kunna finnas bevarade under plogdjup.

Förundersökningen genomfördes dels genom provgrävning med maskin i den gamla åkermarken, dels genom provgrävning för hand i de gravliknande lämningarna. Sökschakten metalldetekterades i flera omgångar under schaktningen i syfte att tillvarata metallföremål, som skulle kunna belägga eventuellt bortodlade gravar.

Samtliga schakt och anläggningar dokumenterades i text samt mättes in med totalstation i ett lokalt upprättat koordinatnät. Undersökta ytor och anläggningar återställdes efter avslutad undersökning. Inga fynd tillvaratogs vid undersökningen.

Resultat

Vid förundersökningen grävdes dels tolv sökschakt, dels provundersöktes fyra gravliknande lämningar som hade påträffats i samband med en besiktning inför uppdraget. Schakten, som var 4-14 meter långa och 1,3-3,2 meter breda, grävdes ned till en nivå som bedömdes vara opåverkad av människa. Den sammanlagda schaktytan uppgick till 140 m².

Sökschakten förlades huvudsakligen till den gamla åkermarken väster om högen RAÄ 220 (A1), men ett par schakt togs också upp söder om denna. Inga fynd eller anläggningar som antyder att gravar funnits i åkermarken påträffades vid schaktningen eller den metalldetektering som utfördes i samband med denna. De fynd som påträffades utgjordes av tegel-, glas- och keramikfragment vilka huvudsakligen bör dateras till 1700- och 1800-tal, samt enstaka sentida fragment och föremål av järn. Inga fynd togs tillvara.

Av de gravlika lämningarna visade sig en förmodat delvis bortodlad grav i kanten till åkermarken utgöras av dumpmassor av äldre byggnadsmaterial innehållande bl. a. tegel, skiffer och glas. Under dumpmassorna i åkermarken framkom dock en stenpackning som till utseende, storlek och riktning påminde om en stenkista till en skelettgrav (A2). Efter provundersökning kunde dock anläggningen avskrivas som troligen en del av ett täckdike. Två stensättningsliknande lämningar strax norr om högen RAÄ 220 visade sig efter provgrävning utgöras av naturbildningar.

Slutligen provgrävdes en lämning (A3) ca 15 meter nordväst om högen RAÄ 220. Anläggningen som var övertorvad och delvis överlagrad av odlingssten, var ca 6 meter i diameter och 0,2-0,5 meter hög. Ett ca 2,5x1,5 meter stort (V-Ö) parti i anläggningens södra del torvades av och rensades fram varvid en fyllning av mo och enstaka mindre stenar framkom. In mot anläggningens centrum låg stenarna tätare och tolkades som möjligen toppen av ett kärnröse. Anläggningens fyllning gav dock ett naturligt intryck varför en provgrop grävdes i anslutning till stenpackningen. Gropen som togs upp var ca 0,3 meter i diameter och 0,3 meter djup. I botten av gropen framkom brända ben varvid grävningen avbröts. Benen tillvaratogs inte utan lades tillbaka i gropen. Anläggningen bedöms som en gravhög.

Högen A3 är belägen i en skogsdunge med tätt aspely och snår, vilken är belamrad med odlingssten och inom ett par partier av dumpmassor. Odlingsstenen täcker ett ca 70x2-15 meter stort område som sträcker sig från högen RAÄ 220 i söder och mot nordnordväst. Stenpartiet är som bredast i den södra delen, men övergår efter ca 30 meter i en 2-4 meter bred odlingsstensträng viken sträcker sig längs med åkermarken i väster.

Inom det södra bredare partiet inom vilken A3 är belägen, och under stora dumpmassor strax norr om detta, finns risk att ytterligare gravar kan ligga dolda.

Det var vid förundersökningen inte möjligt att utföra provgrävningar inom ytan pga. av växtligheten och den stora mängden sten.

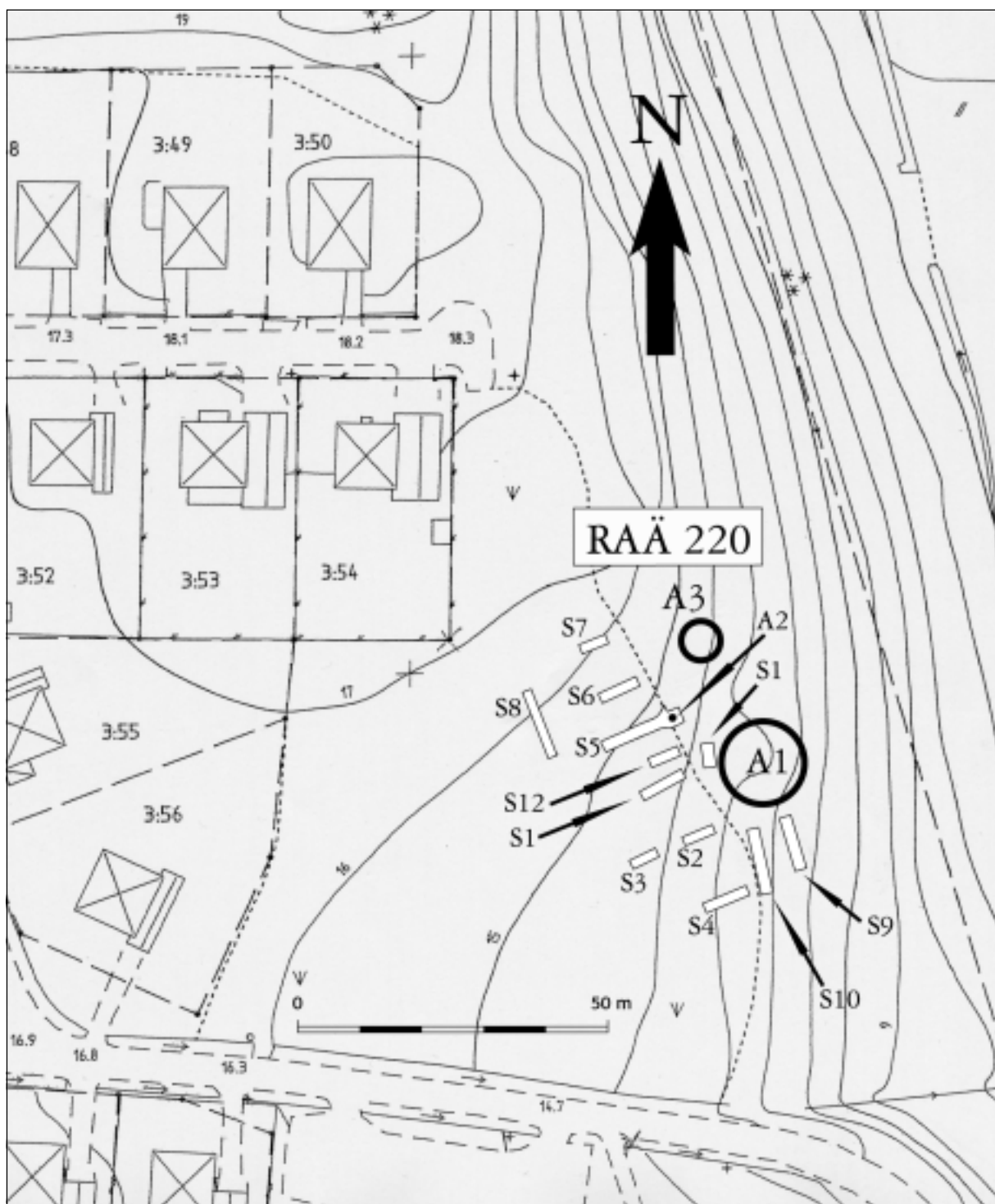
Arkiv och kartor

Fornminnesregistret, Stockholms läns museum
Karta öfver Vallentuna härad. Uppmätt 1902.
Lantmäteriverket, Digitala arkivet, akt A10:91, Karby, Geometrisk avmätning 1636

Administrativa uppgifter

Stockholms läns museum, dnr:	2003:071
Länsstyrelsen i Stockholms län, beslut dnr:	431-03-21794
Landskap:	Uppland
Kommun:	Vallentuna
Socken:	Össeby-Garn
Fastighet:	Karby 3:2
Fornlämning:	RAÄ 220
Belägenhet:	Ekonomiska kartan, blad 111 1b Össeby-Garn SV
Koordinater:	X 660709 Y 163692
Undersökningstyp:	Förundersökning
Fältarbete:	12-13 juni 2003
Arkeologisk personal:	Kjell Andersson (projektledare), Anders Jonsson
Arkivmaterial:	Förvaras på Stockholms läns museum
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

Bilaga 1. Situationsplan med schakt och anläggningar markerade, skala 1:1000

Bilaga 2. Schaktbeskrivningar

Schakt	Storlek	Beskrivning	Fynd/övrigt
1	8x1,3x0,2-0,45 m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo med inslag av morän (0,25 m). Botten av morän.	Tegel, rödgods, glas, bult, järnfragment.
2	5x1,3x0,3-0,5 m (ÖNÖV-SV)	Plöja av mo (0,25 m). Botten av stenig morän.	Tegel, rödgods, fajans, glas, järnföremål, br. lera
3	4x1,3x0,35-0,4 m (ÖNÖV-SV)	Plöja av mo (0,25 m). Botten av grusig-stenig morän.	Rödgods, fajans
4	6,5x1,3x0,25-0,45 m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo (0,25 m). Botten av moig morän.	Rödgods, glas, hästkosöm, järnföremål
5	14x1,3-3,2x0,25-0,45 m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo med enstaka stenar (0,25 m). Botten av stenig morän.	Rödgods, fajans, br. lera. I östra delen odlingssten och dumpmassor innehållande tegel, skiffer, fönsterglas och del av matta. I östra delen framom läven A2 ett täckdike.
6	7x1,3x0,2-0,3m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo med enstaka stenar (0,25 m). Botten av stenig morän.	Tegel
7	4,5x1,3x0,2-0,25 m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo (0,25 m). Botten av stenig morän.	
8	12x1,3x0,2-0,3 m (NNV-SSÖ)	Plöja av mo (0,25 m). Botten av stenig morän.	Tegel, rödgods, stengods, järnfragment
9	9x1,4x0,3-0,4 m (NNV-SSÖ)	Plöja av myllig mo (0,3 m). Botten av lera.	
10	11x1,4x0,3-0,4 m (NNV-SSÖ)	Plöja av myllig mo (0,3 m). Botten av lerig mo.	Tegel, järnföremål
11	4x1,4x0,2-0,4 m (NNV-SSÖ)	Plöja av mylla och odlingssten (0,2 m) ovan mo (0,1 m). Botten av grusig morän.	
12	4,5x1,4x0,4 m (ÖNÖ-VSV)	Plöja av mo (0,3 m). Botten av lerig mo.	Tegel, järnfragment, plaströr